

אזמרה לשמך

פסקי הלכות ותשובות מפי מורנו הגאון רבי עמרם פריד שליט"א

בענין דברים האסורים משום רוח רעה ומשום גילוי

אוכלין ומשקין שהיו מתחת למיטה, דברים שהיו מגולים בלילה

מאכל שהיה בתוך מזוודה או בתוך כלי תחת מיטה שיטנו עליה, כגון ששכחו בתוך מזוודה שקית עם ממתקים והכניסו את המזוודה תחת המיטה האם מותר לאוכלם. לכתחילה אין לאוכלם¹, ויש מקילים בדיעבד², ובמקום הפסד יש להקל.

משקים שהיו מונחים תחת המיטה בלילה בתוך כלי מכוסה האם מותר לשתותם. אף שהיו מכוסים אין לשתותם מפני שרוח רעה שורה עליהם³.

מאכל שהיה בתא שבתחתית עגלת תינוק, והתינוק ישן עליו, האם דינו כמאכל שהיה תחת המיטה

לכתחילה אין להניח שם דברי מאכל, אך בדיעבד מותר כיון שאינה מיטה קבועה⁴.

מאכל שהיה בכיסו וישן עליו, האם דינו כמאכל שהיה תחת המיטה. תשובה: מותר לאוכלו לכתחילה משום שלא היה מונח תחת המיטה⁵.

כלי אכילה שהיו תחת המטה וישנו עליהם לילה, האם מותר להשתמש בהם. אין צריך להימנע משימוש בהם, והרוצה להדר יטבלם במקוה או ישטפם ג' פעמים⁶.

1. בגמרא בפסחים (ק"ב ע"א) מבואר שאוכלים שהיו תחת המיטה אפילו מחופים בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהן, והביא זאת בבית יוסף (יו"ד קטז) והש"ך (שם ס"ק ד) ומשום כן נראה שאף אם מונחים בתוך מזוודה או כלי מכוסה יש בו משום רוח רעה, ולדעת הגר"א הובא בבינת אדם

(סימן סג) בשמו, אין לאוכלם.

2. אך בספר שבות יעקב (ח"ב סימן קה) כתב שמה שמצינו שלא להניח אוכלים תחת המיטה, אין בכך אלא אזוהרה אבל בדיעבד אין בכך חשש איסור, עיין שם שהוכיח זאת והביא דבריו הפתחי תשובה (יו"ד סימן קטז ס"ק ד) והגהות רעק"א (יו"ד שם)

3. עיין לעיל בהערה 1

4. כן מוכח הגמ' בפסחים (שם) שהוזכר שם בגמרא דוקא כשהונח מתחת "מיטה" נאסר, אבל אם הונח תחת מקום שישן אינו נאסר, ולפ"ז יש מקום לומר שדוקא אם הונח

תחת מיטה הקבועה לשינה נאסר המאכל, אבל עגלה שאינה מיטה הקבועה לשינה אין המאכל נאסר, אמנם נראה שאין לסמוך על כך לכתחילה.

5. עיין לעיל בהערה 4.

6. בגמרא בפסחים (שם) מבואר שאוכלים שתחת המטה, רוח רעה שורה עליהן, ולא הוזכר בגמרא שאין להניח כלים תחת המיטה. וכן ברשב"ם במסכת בבא בתרא (נה ע"א) הזכיר אוכלים ולא הזכיר כלים. וכן השולחן ערוך (יו"ד סימן קטז ס"ה) כתב שלא ליתן תבשיל או משקים תחת המיטה, ולא הזכיר כלים. ומשום כן נראה שכלים שהיו תחת המיטה אין צריך להימנע מלהשתמש בהם.

אמנם עיין ברבינו גרשום במסכת בבא בתרא (שם) כתב וזה לשונו: "לפי שאסור להניח אוכלין ומשקין וכלים אחרים תחת המטה מפני שרוח רעה שורה עליהן" ומבואר בדבריו שאף כלים אין ליתן תחת המיטה.

מאכל שהיה בבית הכסא או בבית המרחץ האם נאסר באכילה משום רוח רעה השורה בבית הכסא. אין המאכל נאסר⁷.

דברים האסורים משום גילוי

האם בזמננו יש לחשוש במשקים שהיו מגולים⁸. יש פוסקים שהקילו בזה בזמנינו וכן מנהג העולם, ויש פוסקים שהחמירו אף בזמנינו⁹ בקבוק שמן שהיה פתוח האם יש בו משום גילוי למחמירים בגילוי. אין חשש גילוי בשמן¹⁰.

שקית חלב שעמדה פתוחה האם נאסרה משום גילוי למחמירים בגילוי. אם פתח חזר השקית חלב קטן מאוד פחות משיעור עובי אצבע קטנה של תינוק בן יומו, אין בה משום גילוי, ואם פתח יותר משיעור עובי אצבע קטנה של תינוק בן יומו, יש בו משום גילוי, משום שחלב הוא אחד מהמשקים שיש בו משום גילוי¹¹.

7. בשולחן ערוך (או"ח סימן ד ס"ח) מבואר שהיוצא מבית הכסא ומבית המרחץ צריך ליטול ידיו, וכתב המשנה ברורה (ס"ק ב) שאף אם לא עשה שם צרכיו ולא רחץ שם, מכל מקום צריך ליטול ידיו משום רוח רעה השורה שם. והיה מקום לומר שכמו שצריך ליטול ידיו משום רוח רעה, כן המאכל שנכנס לבית הכסא יש משום רוח רעה ואין לאוכלו.

אמנם מדברי כמה אחרונים משמע דלא כן, דהנה הרמ"א (או"ח סימן ג) כתב שלא ידבר בבית הכסא. וכתב השערי תשובה (ס"ק ב) שכל-שכן שאין לאכול בבית הכסא, ולא הזכיר השערי תשובה שמאכל ששהה בבית הכסא נאסר, משמע שאין לאכול בבית הכסא אף אין המאכל נאסר ומותר לאוכלו חוץ לבית הכסא. וכן משמע מדברי המשנה ברורה (סימן פד ס"ק ז) לענין בית המרחץ, שכתב שאין לשתות בבית המרחץ משום שאין אפשרות לברך שם, ומי שרוצה לשתות צריך לברך בבית החיצון במקום שאין אנשים ערומים שם וישתה על דעת להמשיך לשתות בתוך בית המרחץ. משמע מדברי המשנה ברורה שאין השתיה נאסרת מחמת ששהתה בבית המרחץ. וכן הוא במגן אברהם (סימן קסו ס"ק ג). ולא מצינו שיש חילוק בין בית המרחץ לבית הכסא לענין זה.

8. במסכת עבודה זרה (ל ע"ב) מבואר שטעם האיסור משום שמא שתה מהם נחש והטיל בהם ארס. וכן כתב ברמב"ם (הלכות רוצח ושמירת נפש פי"א ה"ו): "ולא ישתה מים מגולים שמא שתה מהן נחש וכיוצא בו מזוחלי עפר וישתה וימות. וכן הוא בטור (יו"ד סימן קסז). ובגמרא (ספ) מבואר שאם היתה חבית מגולה, אף אם שתו כמה בני אם מאותה חבית ולא מתו, אין לשתות מאותה חבית משום שיש נחש שהארס יורד למטה לשולי החבית והביאו הטור (שם).

9. התוספות במסכת עבודה זרה (לה ע"א ד"ה חזא קתני) כתבו שבזמננו כיון שאין מצויים נחשים אין לחשוש במשקה שהיה מגולה. וכן כתב הרשב"א (תורת הבית ב"ג ש"ה) ועיין בהגהת ס"מ"ק (סימן רכג) שביאר שאין לאסור משום "דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו" כמבואר בגמרא במסכת ביצה (ה ע"א), משום שכל האיסור במשקים מגולים הוא מחשש נחשים, וכאשר אין מצוי נחשים אין את טעם האיסור. וכן פסקו הטור והשולחן ערוך (יו"ד סימן קסז ס"א).

אמנם בפתחי תשובה (שם סק"א) הביא דברי השל"ה (עט ע"ב) שכתב דמכל מקום שומר נפשו ירחק מזה. והביא עוד שבהנהגות הגר"א כתוב שהיה נזהר מאוד בדבר. וכן החזון איש החמיר בענין זה. ומשום כן נראה דלכתחילה יש לזהר בזה אף בזמננו, אולם בדיעבד אם לא נזהר יש לסמוך על הפוסקים הנ"ל שנקטו שאין לחוש לזה בזמננו.

10. במשנה בתרומות (פ"ה מ"ד) שנינו: "שלשה אסורין משום גילוי המים והיין והחלב ושאר כל המשקין

ובספר דברי יצחק (לקוטים מאת הרב הגאון מוה"ר יצחק אייזק מסוואלעווע ז"ל), ששמע בשם השר שלום מבעלזא זצ"ל שלא יאכל מאכל שהיה בבית הכסא.

8. במשנה בתרומות (פ"ה מ"ד) שנינו: "שלשה משקין אסורין משום גילוי המים והיין והחלב". בגמרא

מים מגולים שעבר עליהם לילה האם מותר לשתותם.

מותרים בשתיה משום שבגמרא מבואר "משקין מזוגין" שעבר עליהם לילה, ומים אינו נחשב "משקים מזוגים"¹².

ביצה שנסדקה ואף יצא מתוכה על הקליפה, ועבר עליה לילה, האם מותרת באכילה.
כל זמן שנשאר עליה מעט מהקליפה מותרת באכילה¹³.

הרוצים להכין כמות גדולה של בצל טחון ולהקפיאו כיצד ניתן להכינו באופן שלא יאסר משום בצל שעבר עליו לילה.

ניתן לערבו עם שמן או מלח או סוכר באופן שטעמם נרגש, ובכך יחשב כתערובת שאינו נאסר¹⁴. אך לא ניתן לערבו עם מים משום שאין זה נחשב כתערובת בכך¹⁵.

האם עלי בצל ירוק חתוך שעבר עליו לילה דינו כדין בצל קלוף שעבר עליו לילה.
אינו כבצל רגיל ומותר באכילה¹⁶.

גבשושי או שביבי שום מיובשים המצויים בחנויות, האם יש בהם משום שום קלוף שעבר עליו לילה.

אין בהם משום שום שעבר עליו לילה משום שעברו תהליך עיבוד ועדיף משום מבושל.

13. בגמרא במסכת נדה (ז' ע"א): "אמר רבי שמעון רב יוחאי ה' דברים הן שהעושה אותן מתחייב בנפשו ודמו בראשו האוכל שום קלוף ובצל קלוף, וביצה קלופה, והשותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה" וכו'. וביאר רש"י (ד"ה שעבר) ש"עבר עליהן הלילה" מדובר על שום קלוף ובצל קלוף ומשקין. ובטעם הדבר מבואר בגמ' שהוא משום שרוח רעה השורה עליהן. ומבואר בגמרא דכל זאת רק אם לא נשאר קליפתן. וכן הוא בשולחן ערוך הגר"ז (ח"מ הלכות שמירת גוף ונפש ס"ז). וכן הוא להדיא בהגהות יעב"ץ (נדה ז' א).

14. כפי שנתבאר לעיל בענין בצל או שום קלוף שעבר עליו הלילה בשם הסמ"ק (סימן קצא) לענין שום קלוף, שכאשר מערבים את השום הקלוף בתערובת אין בו רוח רעה. אמנם דברי הסמ"ק נאמרו כאשר מערב את השום עם לחם או קליפות השום, והתערובת ניכרת, אך כאשר מערב עם שמן או מלח או סוכר, שאין תערובתם ניכרת, נראה שרק כאשר טעמם ניכר נחשב כתערובת ואינו נאסר משום רוח רעה, אך אם אין טעם ניכר אינו נחשב כתערובת ואסור משום רוח רעה.

15. שאין המים מתערבים בבצל הן מצד המציאות שאינם מעורבים והן מצד שאינם מוסיפים טעם הנותן שם תערובת על הבצל.

16. נראה שהוזכר בגמרא בצל קלוף שעבר עליו לילה

מותרים". ובגמרא במסכת חולין (מט ע"ב) מבואר שאחד מן הדברים שאין בהם משום גילוי הוא השמן. וכן מבואר ברמב"ם (הלכות רוצח ושמירת נפש פ"א ה"ז) שמנה את הדברים האסורים משום גילוי ולא הזכיר שמן.

11. כמבואר במשנה בתרומות שהובא בהערה לעיל.
12. בגמרא מסכת נדה (ז' ע"א): "אמר רבי שמעון רב יוחאי ה' דברים הן שהעושה אותן מתחייב בנפשו ודמו בראשו האוכל שום קלוף ובצל קלוף, וביצה קלופה, והשותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה". אמנם במסכת דרך ארץ (פרק היוצא ה"ד) שנינו "השותה משקין מזוגין ומשקין מגולין שלן עליהם הלילה, דמו בראשו, מפני הסכנה" ומלשון "משקין מגולין" משמע שאף מים בכלל, אמנם עיין בספר בנין יהושע (להבי יהושע פלק) שכתב שצריך לגרוס "משקין מזוגין ומגולין", כלומר שהאיסור במשקים מזוגים שהיו מגולים, וכתב דכן מבואר בגמרא בנדה הנ"ל שאיסור זה הוא דוקא במשקים מזוגים.

וענין גילוי במשקים שעבר עליו לילה שמצינו בגמרא בנדה הנ"ל הוא ענין אחר מגילוי שמצינו בגמרא בעבודה זרה (ל' ע"ב) ששם הוא משום חשש נחשים, אבל גילוי של לילה הוא משום רוח רעה כמבואר בגמרא בנדה. ואף לדעת השולחן ערוך שכתב להקל בזמננו בגילוי משום חשש נחשים, מכל מקום לגבי גילוי של לילה אין להקל כלל. אמנם כל זאת ב"משקים מזוגים" וכמו שביארנו לעיל.

אם הכינו סיר עם בצל ובשר וירקות לצורך בישולו למחרת, ועבר על הבצל שבסיר לילה, מה דינו.

אם החתיכות חתוכות לחתיכות קטנות באופן שנראה כתערובת, אינו נאסר והכל מותר באכילה¹⁷. אמנם אם הירקות שלמים ואינן מעורבים והבצל ניכר בפני עצמו, יש לחלק בין שני אופנים: [א]. אם לא מלאו בסיר מים, אלא עומדים למלאות בו לפני הבישול, הבצל נאסר ושאר היקרות מותרים. [ב]. אם מילאו בסיר מים, ולא עבר יום שלם [עשרים וארבע שעות] מזמן המילוי, הבצל נאסר ושאר המאכלים מותרים, אך אם עבר יום שלם [עשרים וארבע שעות] מזמן שמילאו בסיר מים, כל המאכלים נאסרים כדין כבוש¹⁸.

האם בזמננו יש ליהזר ממים מגולים בשעת התקופה.

הרמ"א¹⁹ כתב שמנהג פשוט לחוש לזה וכן כתבו הקדמונים ואין לשנות²⁰. אמנם יש שכתבו שאין לחשוש לזה²¹. ואם הניחו במים ברזל מותר לשתותם גם לדעת המחמירים²². ואם היו סגורים בכלי או מבושלים יש שכתבו שאין לחוש לזה²³.

שתייה ודבר ניפוח שיחות הזקינות ויש מהגאונים שאמרו כי לא נחש ביעקב אלא הקדמונים אמרו אלו הדברים להפחיד בני האדם שייראו מאת השם יתברך ולא יוסיפו הרשעים לרשוע וישוּבו כדי שיצילם הש"י מד' תקופות השנה", עד כאן לשונו. והביא דבריהם הט"ז (י"ד סימן קטז ס"ק ד).
 וכן המור וקציעה (א"ח סימן תנה) כתב מור וקציעה שענין התקופה אין אנו חוששים לו כל עקר, והביא כן מאביו החכם צבי שאין בו חשש בלי ספק, וכתב בסוף דבריו: "זה שרישנו ז"ל כלל גדול, כל דבר שאין לו יסוד בתלמוד, אין לחוש לו", עד כאן לשונו.
 וכן מבואר בערוך השולחן (י"ד סימן תנה ס"ז) וזה לשונו: "ואצלינו בשעת התקופה אין מנהג כלל לשפוך המים".
 22. מהרי"ל (הלכות מים דלישת המצות אות ז) הובא בש"ך (י"ד סימן קטז ס"ק ו) וערוך השולחן (שם ס"ו).
 23. הש"ך (שם) כתב שעל מאכלים ומשקים מבושלים או כבושים ומלוחים יש שלא הקפידו משום תקופה. וכתב הש"ך שאולי למדו זאת מדברי הרמב"ם (הלכות רוצח ושמירת נפש פ"א ה"ט) שכתב שמי כבשים ומי שלקות אין בהם משום גילוי ארס הנחש [והוא מהירושלמי פ"ח דתרומות] וסברו שכן אין בהם משום ארס התקופות. ובסוף דבריו סיים הש"ך וטוב להחמיר בזה להניח ברזל עליו.

אין הכוונה לעלי בצל ירוק משום שבבצל ירוק לא שייך ענין של "קילוף", ומשום כן נראה שבצל ירוק שעבר עליו לילה מותר באכילה. וכך נאמר בשם החזון איש.
 17. וכדברי הסמ"ק שהובא בהערה לעיל בענין שום או בצל קלוף שעבר עליהם הלילה שכתב לענין שום קלוף, שאם מערבים אותו בלחם וכד' אינו נאסר.
 18. כמבואר בשולחן ערוך (י"ד סימן קה ס"א).
 19. י"ד סימן קטז ס"ה.
 20. ובדרכי משה (שם ס"ק ה) הביא שמקורו הוא מהאבודרהם (שער התקופות עמ' שיא) וזה לשונו: "מצאתי כתוב שיש ליהזר בכל תקופה שלא לשתות מים בשעת התקופה משום סכנה שלא יתנוק ויתנפח והיטעם כי טפה דם נופלת בין תקופה לתקופה למים".
 21. הדרכי משה (שם) הביא דיש שכתבו שהוא ניחוש בעלמא ודבר ניפול שיחות הזקינות וזה לשונו: "אבל החכם בן עזרא כתב שאלו חכמי קיראון לרב האי למה נוהגין ישראל שבמערב להשמר שלא ישתו מים בשעת התקופה והשיב כי ניחוש בעלמא הוא בעבור שהוא תחלת השנה או רביעית ולא ירצו לשתות מים שימצאו בחגם ע"כ יאכלו בה כל מינים מתוקין להיות שנתם מתוקה ואני אומר מתוקה שנת העובד הש"י הבוטח בו לבדו והנה היודעים תקופת האמת לא אמרו כי תזיק בו אכילה או

לעילוי נשמת
 ר' יעקב דוד בן ר' יצחק ז"ל
 נלב"ע כז ניסן תשע"ד

לתרומות והנצחות, להערות והארות, ולקבלת העלון במיל ניתן
 ליצור קשר 052-7175517
 a0527175517@gmail.com

לעילוי נשמת
 ר' יוחנן דוד בן ר' נפתלי צבי ז"ל
 נלב"ע י טבת תשע"ד